

УДК 669.1(477:4)

Світовий ринок чорних металів: тенденції розвитку та перспективи для України

Довгань Д.А.

аспірант кафедри міжнародної торгівлі
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

У статті розглянуто динаміку розвитку світового ринку чорних металів. Проаналізовано динаміку виробництва, внутрішнього споживання та експорту металургійної продукції в розрізі п'яти країн – лідерів світового ринку чорних металів та України за 2009–2015 рр. Розглянуто можливі перспективи для металургійної галузі з урахуванням світових перспектив її розвитку.

Ключові слова: сталь, експорт, світовий ринок чорних металів, конкурентоспроможність.

Довгань Д.А. МИРОВОЙ РЫНОК ЧЕРНЫХ МЕТАЛЛОВ: ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ ДЛЯ УКРАИНЫ

В статье рассмотрена динамика развития мирового рынка черных металлов. Проанализирована динамика производства, внутреннего потребления и экспорта металлургической продукции в разрезе пяти стран – лидеров мирового рынка черных металлов и Украины за 2009–2015 гг. Рассмотрены возможные перспективы для металлургической отрасли с учетом мировых перспектив ее развития.

Ключевые слова: сталь, экспорт, мировой рынок черных металлов, конкурентоспособность.

Dovhan D.A. THE WORLD FERROUS METALS MARKET: TRENDS AND PROSPECTS FOR UKRAINE

In the article, the author considers the dynamics of the world ferrous metals market. The author has analyzed the production dynamics, domestic consumption and export of steel products in terms of 5 world's leading steel countries and Ukraine during 2009 -2015. The author considers possible prospects for the steel industry based on development trends of the steel industry in the world.

Keywords: steel, world ferrous metals market, assortment, market segment, competitiveness.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Інтеграційні процеси в глобальному економічному просторі підвищили значення зовнішньої торгівлі у відтворювальному процесі, вплив світової кон'юнктури на всі показники економічного розвитку держави. Своєчасна оцінка та обґрунтована інтерпретація викликів світового ринку чорних металів є важливими умовами для забезпечення суб'єктів формування торгової політики відповідною інформацією для мобілізації ресурсів на національному рівні. В умовах жорсткої конкурентної боротьби важливими завданнями підприємств вітчизняної металургійної галузі є вдосконалення внутрішніх виробничих можливостей і впровадження нових технологій управління. Успішне виконання цих завдань можливе за рахунок підвищення конкурентоспроможності експорту вітчизняних чорних металів на світовому ринку. Аналіз світового ринку чорних металів дає змогу виявити та узагальнити основні тенденції в його розвитку, передусім незначне сповільнення темпів росту світового ринку чорних металів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблем розвитку міжнародної торгівлі в Україні займається багато вітчизняних науковців, серед яких: К. Антонюк, І. Бураковський, В. Колесов, А. Колот, Д. Лук'яненко, Т. Оболенська, Столярчук Я. [1–4] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значні напрацювання означених учених-економістів, чимало проблем не вирішено остаточно. Для підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняної металургії на світовому ринку необхідне теоретичне переосмислення деяких аспектів експортної діяльності, зокрема питань, що передбачають узгодження виробництва та споживання чорних металів з урахуванням тенденцій світового ринку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є узагальнення тенденцій розвитку світового ринку чорних металів та їх використання для обґрунтування основних перспективних напрямів розвитку вітчизняної металургії в умовах інтеграції української економіки у світовий економічний простір.

Виклад основного матеріалу дослідження. У 2015 р. відбулося зниження світового виробництва сталі – уперше за останні п'ять років. Відповідно до даних асоціації Worldsteel, виробництво сталі у світі скоротилося в 2015 р. порівняно з 2014 р. на 2,8%, або на 47,4 млн. т, до 1 622,8 млн. т [5]. Останнє зниження виробництва спостерігалось в 2009 р., але тоді воно було в кілька разів гірше – на 7,8%, або на 105,0 млн. т.

Знаковою подією для світової металургії в 2015 р. стало скорочення виробництва сталі в Китаї, яке відбулося вперше з 1981 р. Порівняно з 2014 р. скорочення виробництва сталі в КНР становило 2,3%, або 19 млн. т.

Проте Китай залишається незмінним лідером у рейтингу ТОП-10 країн – лідерів із виробництва сталі, який складається щорічно на основі даних Worldsteel (табл. 1) [5]. При цьому частка КНР у світовому виробництві сталі за підсумками 2015 р. навіть дещо зросла – до 49,5% проти 49,3% у 2014 р.

Основною причиною зниження виробництва сталі в Китаї стало скорочення внутрішнього попиту через уповільнення зростання економіки, кризи на ринку нерухомості, посилення екологічних стандартів металургійного виробництва та обмеження доступу компаній до кредитних ресурсів.

Через скорочення внутрішнього попиту китайська металургія активно збільшила обсяги експорту своєї продукції, що призвело до посилення конкуренції на світовому ринку, зниження цін і скорочення виробництва в більшості країн.

Японія зберегла друге місце в рейтингу, але знизилася виробництво на 5% через скорочення внутрішнього попиту й експортних поставок. Разом із тим із трійки найбільших виробників вибули США, які скоротили виробництво за рік більш ніж на 9 млн. т. Зниження виробни-

цтва відбулося переважно через скорочення внутрішнього споживання сталевих продукцій з боку нафтогазових і трубопрокатних заводів після різкого зниження нафтових цін.

США були зміщені з третього місця Індією, яка є однією з небагатьох країн, що змогли збільшити обсяги виробництва в 2015 р. За рік індійські металурги збільшили виробництво сталі на 2,3 млн. т, що стало найвищим показником у світі. Основною причиною зростання є масштабні інвестиції в інфраструктурні проекти в країні. Індійські металурги також відчують сильний тиск із боку імпортової продукції, але останнім часом уряд країни вжив низку протекціоністських заходів.

Росія за 2015 р. піднялася на одне місце вгору (із 6-го на 5-е), змістивши Південну Корею. Російські металурги знизили випуск сталі, але меншою мірою, ніж це спостерігалось у більшості інших країн.

В європейських країнах виробництво сталі за підсумками 2015 р. також знизилось, але меншою мірою, ніж у США. В ЄС-28 скорочення становило лише 1,8%. Більшість провідних європейських країн-виробників, за винятком Польщі та Іспанії, скоротили обсяги виробництва сталі. Найбільше скорочення виробництва серед європейських країн відзначено в Італії через фінансові проблеми найбільшого в країні металургійного комбінату Ilva і у Великобританії, де в жовтні 2015 р. було закрито великий металургійний комбінат Teesside.

Україна зберегла своє місце в десятці найбільших виробників сталі, але спад обсягів виробництва серед провідних виробників був найбільшим, що зумовлено політичними та економічними проблемами в країні.

Якщо найбільш населена країна світу є беззмінним лідером за валовим обсягом виробництва сталі, то одна з найменших

Таблиця 1

ТОП-10 найбільших світових виробників сталі (млн. т)

Виробники	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Китай	638,7	694,8	724,7	815,4	822,7	803,8
Японія	109,6	107,6	107,2	110,6	110,7	105,2
США	80,5	86,4	88,7	86,9	88,3	78,9
Індія	67,0	73,6	77,3	81,3	83,2	89,6
РФ	58,9	68,5	69,1	66,1	71,0	71,1
Південна Корея	58,5	68,9	70,4	68,9	70,7	69,7
Німеччина	43,8	44,3	42,7	42,6	42,9	42,7
Туреччина	29,1	34,1	35,9	34,7	34,0	31,5
Бразилія	32,9	35,2	34,5	34,2	33,9	33,2
Україна	33,6	35,3	33,0	32,8	27,2	22,9

країн – Люксембург – уже не перший рік зберігає лідерство в середньодушовому виробництві сталі.

Найбільшим експортером сталевих продукцій (включаючи напівфабрикати) є Китай. На другому і третьому місцях – відповідно Японія і Південна Корея. Росія є четвертим у світі експортером сталевих продукцій, дещо випереджаючи за цим показником Німеччину, яка знаходиться на п'ятому місці.

Світова металургійна промисловість стикається з безпрецедентним рівнем надлишкового виробництва, яке сильно дисбалансує світовий ринок і ставить під загрозу життєздатність багатьох світових виробників сталі.

Надлишок виробничих потужностей у 2015 р. досяг загрозливих показників. У Сполучених Штатах, наслідки цієї кризи відчуються найбільш гостро у вигляді зростання обсягів імпорту, що негативно впливає на металургійну промисловість США. На кінець 2015 р. виробники сталі використали менше 65% своїх потужностей, що призвело до звільнення 12 тис. працівників галузі. Металургійна промисловість США не може протистояти вищезгаданим тенденціям ринку в довгостроковій перспективі. Необхідно негайно зменшити потенціал металургійного виробництва, особливо в Китаї, експорт якого призвів до погіршення фінансового становища металургів і погіршив довгострокову економічну життєздатність та ефективність металургійної галузі в усьому світі.

Дійсно, незважаючи на досвід державного втручання в період кризи імпорту в 1997–2001 рр. у США, більшість світових виробників чорних металів не в змозі вирішити основні проблеми і збільшити ємність споживання без урахування фактичного рівня попиту, у результаті чого в нинішніх умовах перевищення потенціалу в металургійній промисловості оцінюється близько 700 млн. метричних тонн у всьому світі і продовжує зростати [6].

Це величезне зростання потужностей відбувалося не під впливом ринкових сил, оскільки це значно перевищує рівень зростання попиту. Воно не дає змоги отримувати відповідні прибутки, оскільки виробництво сталі є найменш прибутковим виробництвом у світі за умови невпинного зростання потужностей сталеплавильного виробництва.

Швидше за все, надлишок виробничих потужностей значною мірою є результатом підвищення рівня державної власності і втручання держави в роботу металургійної промисловості, особливо в Китаї, який створює

майже дві третини світового надлишку сталі. Незважаючи на його значний внесок у кризу, представляється малоімовірним, що Китай реально скоротить виробництво сталі від 100 до 150 млн. т.

Протягом останніх років у Китаї розроблялись урядові плани, які нібито призначені для зниження ємності, насправді заохочували і навіть субсидували модернізацію та продовження зростання виробництва. Продовження цієї політики, швидше за все, призведе до підтримання та подальшого розширення китайського виробництва сталі. Надлишкові виробничі потужності сталі повинні бути закриті найближчим часом.

Розподіл світового ринку чорних металів за регіонами залишався стабільним із 2014 р., але зміни відбулися протягом останніх десяти років. За період 2005–2015 рр. більшість регіонів (Європейський Союз, СНД, Північна Америка, Південна Америка й Африка) зменшили свою частку у світовому виробництві. Тільки Близький Схід, Азія та Океанія збільшили свою частку глобального виробництва чорних металів [6].

У 2015 р. у Північній Америці був відзначений найбільший темп скорочення – на 8,6%, у країнах Європи – 5,7%. Із 2006 до 2015 р. виробництво сталі в Азії, Океанії та Близькому Сході мало позитивний темп зростання, іноді навіть двозначними цифрами. Всі інші регіони зазнали скорочення обсягів виробництва сталі, особливо під час фінансової кризи 2008–2009 рр., а потім у 2012–2014 рр.

Тепер би більш детально зупинимося на аналізі тенденцій експорту провідних виробників сталі у світі.

Аналіз динаміки обсягів виробництва та частки експорту у загальному обсязі виробництва в розрізі провідних світових експортерів сталі за 2009–2015 рр. (табл. 2) дав змогу зробити такі висновки.

Китай залишається найбільшим у світі експортером сталі. За 2015 р. країна збільшила обсяги експорту більше ніж на 10% (з 91,3 млн. т до 110 млн. т). Експорт Китаю становить близько 24% усього світового експорту сталі. Обсяг китайського експорту сталі в 2015 р. був більшим ніж удвічі другого за величиною в світі експортеру – Японії і більшим ніж утричі третього за величиною експортера – Південної Кореї. Китай експортує сталь у більш ніж 210 країн.

Південна Корея є третім за величиною експортером сталі у світі. У 2015 р. Південна Корея зменшила обсяги експорту

до 30,9 млн. т із 31,6 млн. т у 2014 р. Експорт Південної Кореї представлений близько 7% усього світового експорту сталі. Південна Корея експортує сталь у більше ніж 180 країн.

Україна займає шосте місце в світі за величиною експорту сталі. У 2015 р. країна експортувала 17,8 млн. т сталі, що на 17,3% менше порівняно з 2014 р.

Експорт з України становив близько 4% усього світового експорту сталі. Обсяг експорту сталі в 2015 б. трохи більшим, ніж Італії та Бельгії, і меншим на 20%, ніж Китаю.

У вартісному вираженні, обсяг експорту сталі становив 18% від загального обсягу товарів, які Україна експортувала в 2015 р. Україна експортує сталь у більш ніж 160 країн.

За прогнозними оцінками експертів, нарощування потужностей у чорній металургії КНР, Індії та низки інших країн Азії може призвести до деякого скорочення обсягу міжнародної торгівлі сталеву продукцією і в перспективі, можливо, до великих змін у напрямках торговельних потоків.

Таблиця 2

Загальний обсяг виробництва та частки експорту у загальному обсязі виробництва в розрізі провідних світових експортерів сталі за 2009–2015 рр.

Показники	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Китай							
Виробництво	577.1	638.7	702.0	731.0	822.0	822.8	803.8
Внутрішнє споживання	576.3	615.2	671.6	691.7	776.5	746.2	706.8
Експорт	23.0	40.5	46.5	53.3	60.1	91.3	110.0
Частка експорту у загальному обсязі виробництва	4.0%	6.3%	6.6%	7.3%	7.3%	11.1%	13.7%
Японія							
Виробництво	87.5	109.6	107.6	107.2	110.6	110.7	105.2
Внутрішнє споживання	57.2	71.3	72.5	71.5	73.5	76.0	70.2
Експорт	33.2	42.6	40.5	41.3	42.4	41.2	40.7
Частка експорту у загальному обсязі виробництва	37.9%	38.9%	37.7%	38.5%	38.3%	37.2%	38.7%
Південна Корея							
Виробництво	58,9	68,5	48,6	69,1	66,1	71,5	69,7
Внутрішнє споживання	59,1	62,6	48,7	59,4	56,3	62,2	60,3
Експорт	20,0	28,5	29,8	24,3	28,5	31,6	30,9
Частка експорту у загальному обсязі виробництва	41.2%	41.3%	41.6%	43.2%	43.2%	44.1%	44.3%
Росія							
Виробництво	60.0	66.9	68.9	70.2	69.0	71.5	70.9
Внутрішнє споживання	34.4	43.1	50.5	50.3	49.3	49.8	45.6
Експорт	29.3	29.8	25.4	26.6	27.2	28.0	29.7
Частка експорту у загальному обсязі виробництва	48.8%	44.6%	36.9%	37.9%	39.4%	39.1%	41.9%
Німеччина							
Виробництво	32.7	43.8	44.3	42.7	42.6	42.9	42.7
Внутрішнє споживання	30.0	41.7	44.4	40.7	41.7	43.5	43.0
Експорт	20.6	25.2	26.5	25.8	24.3	24.3	24.8
Частка експорту у загальному обсязі виробництва	63.1%	57.6%	59.8%	60.4%	56.9%	56.7%	58.1%
Україна							
Виробництво	29.9	33.4	35.3	33.0	32.8	27.2	23.0
Внутрішнє споживання	6.9	10.1	11.4	10.7	9.9	6.9	6.0
Експорт	23.9	25.1	25.9	24.1	24.6	21.5	17.8
Частка експорту у загальному обсязі виробництва	80.1%	75.0%	73.2%	73.2%	75.2%	79.0%	77.3%

Джерело: складено автором на основі [7–12]

У вітчизняній економіці накопичилося багато власних проблем: зросли масштаби корупції та вивезення капіталу з країни, що послужило значущою підставою для застою вітчизняного ринку споживання металу, оскільки багато галузей-споживачів перейшли в стан стагнації або спаду, політичні події на сході країни.

Безумовно, кожна галузь стикається зі своїми специфічними труднощами, багато галузей також страждають від проблем із зарубіжними партнерами, причому як політичними, так і фінансово-економічними. Україна входить до десятки лідерів міжнародного ринку чорних металів, займаючи 10-е місце в світі з виробництва й експорту металопродукції.

Світові тенденції щодо підвищення цін на сировину та енергоносії, зростання конкуренції, укрупнення компаній, посилення захисних заходів, швидкий розвиток китайської металургії і т. д. у майбутньому значно вплинуть на конкурентоспроможність вітчизняної продукції.

Для збереження наявних позицій на світовому ринку перед металургійними компаніями стоїть завдання підвищення ефективності за рахунок зниження виробничих витрат і забезпечення якості металопродукції.

На нашу думку, розширення сортаменту металопрокату шляхом включення в нього технологічних видів металопродукції, для яких сировинні фактори перестають відігравати вирішальну роль, призведе до інтенсифікації виробництва з точки зору як скорочення виробничих трудовитрат на тону продукції, так і підвищення якості металопродукції та рівня обслуговування споживачів.

Поглиблення взаємодії зі споживачем дасть змогу сформувати мережеву структуру, що об'єднує в собі скоординоване планування діяльності, технологічні новації, різнопланову кооперацію ще на стадії розробки нової металомісткої продукції. На світовому ринку завдання вітчизняної чорної металургії зводиться до зміни структури експорту від сировини і напівфабрикатів до продукції глибокої переробки.

Існує й альтернативна стратегія, яка в перспективі дасть змогу експортувати продукцію високих переділів, це укладання довгострокових контрактів безпосередньо з кінцевими споживачами – виробниками автомобільної продукції і запасних частин, машинобудування і побутової техніки. Іншим завданням вітчизняних компаній є збереження своїх позицій у традиційних регіонах – Азії, Близькому Сході, Африці, – які імпортують українську продук-

цію. Крім того, низка країн Азії, Близького Сходу та Латинської Америки, Індія, Бразилія, Туреччина активно нарощують власне виробництво. Різке зростання цін на чорні метали на світовому ринку поставило перераховані вище держави перед необхідністю розвитку власної металургійної галузі.

Можливо, зростання виробництва сталі в країнах, що розвиваються, призведе до покриття їх внутрішніх потреб, а в перспективі і до витіснення українських експортерів із ринків збуту і загострення конкуренції на світовому ринку чорних металів.

Головне завдання України в контексті зазначеної проблеми полягає не в порятунку окремих підприємств, а у вирішенні питань стратегічного характеру для металургії. Джерела та способи фінансування підприємств металургії можуть бути різноманітними, вони вимагають детального розгляду в рамках державних програм галузевого розвитку.

Сьогодні конкурентні переваги українських виробників зумовлюються наявністю в країні масштабної транспортної інфраструктури, її вигідним географічним положенням і забезпеченістю природними ресурсами.

Незважаючи на значну кількість ризиків для світової металургії, за оцінками ОЕСР, у 2025 р. попит на сталь зросте до 2,3 млрд. т на рік (середньорічне зростання в 2013–2025 рр. становитиме 3,7%) і буде розподілено таким чином: 64% споживання припадає на будівельний сектор, 17% – на автомобілебудування, 15% – на виробництво технологічних машин і устаткування. Варто зазначити, що 90% очікуваного збільшення споживання сталі в 2012–2025 рр. забезпечать такі сфери, як: житлові й інфраструктурні проекти в країнах з економікою, що розвивається (близько 68% зростання); технологічне машинобудування (близько 13% зростання) і нафтогазова промисловість (близько 9% зростання) [13].

Тенденції розвитку світового металургійного виробництва визначають такі чинники зменшення конкурентоспроможності українських чорних металів:

– удосконалення технологічної структури світового металургійного виробництва, яке полягає у збільшенні конверторного та електродугового способів виробництва;

– швидке та повсюдне поширення безперервного розливання сталі, що забезпечує максимальне наближення форми заготовки до конфігурації готового виробу та сприяє збільшенню виходу придатного литва на 15–20% з одночасним зниженням собівартості продукції;

– розвиток та застосування прогресивних металургійних технологій, матеріалів і нових технологій підготовки сировини [14].

Висновки з цього дослідження. Для підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світовому ринку чорних металів та освоєння виробництва нових видів металопродукції металургійним підприємствам України необхідно провести заміну технології, модернізацію обладнання та установити сучасні виробничі потужності, а також урахувати прогнозні тенденції щодо зміни попиту на світовому ринку чорних металів.

Трансформація світового ринку чорних металів зумовлена геополітичним зрушенням на Схід. Однією з основних причин кризи на світовому металургійному ринку є перевиробництво сталі в Китаї. У глобальній конкуренції на світовому ринку чорних металів найбільш конкурентоспроможними є країни з ємним внутрішнім споживанням, тому українська металургія, яка зараз переживає вкрай важкий період, повинна не тільки прагнути до збільшення експорту продукції, але й збільшення внутрішнього попиту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації : [монографія] / Л.Л. Антонюк. – К. : КНЕУ, 2004. – 275 с.
2. Бураковський І. Теорія міжнародної торгівлі : [навч. посіб.] / І. Бураковський. – К. : Основи, 2000. – 240 с.
3. Глобальное экономическое развитие: тенденции, асимметрии, регулирование : [монографія] / Д. Лукьяненко [и др.] ; под науч. ред. проф. Д. Лукьяненко, А. Поручника, В. Колесова. – К. : КНЭУ, 2013. – С. 466.
4. Оболенська Т., Довгань Д. Україна на світовому ринку чорних металів / Т. Оболенська, Д. Довгань / Вісник Львівського політехнічного університету. Серія «Міжнародні відносини». – 2015. – № 36(3). – С. 169–176.
5. Steel Statistical Yearbook / World Steel Association [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.worldsteel.org/statistics/statistics-archive/yearbook-archive.html>.
6. Костюк О. За підсумками 2015 року Україна залишилася у ТОП-10 світових виробників сталі / О. Костюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zaxid.net/news/showNews.do?za_pidsumkami_2015_roku_ukrayina_zalishilasya_u_top10_svitovih_virobnikiv_stali&objectId=1380378.
7. Steel Exports Report: China/ Global Steel Trade Monitor [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://trade.gov/steel/countries/pdfs/exports-china.pdf>.
8. Steel Exports Report: Germany / Global Steel Trade Monitor [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ita.doc.gov/steel/countries/pdfs/exports-germany.pdf.
9. Steel Exports Report: South Korea / Global Steel Trade Monitor [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ita.doc.gov/steel/countries/pdfs/exports-korea.pdf>.
10. Steel Exports Report: Japan/ Global Steel Trade Monitor [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ita.doc.gov/steel/countries/pdfs/exports-japan.pdf>.
11. Steel Exports Report: Ukraine / Global Steel Trade Monitor [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://trade.gov/steel/countries/pdfs/exports-ukraine.pdf>.
12. Steel Exports Report: Russia / Global Steel Trade Monitor [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ita.doc.gov/steel/countries/pdfs/exports-russia.pdf>.
13. Жилін М.В. Світовий ринок сталі: особливості та сучасні тенденції / М.В. Жилін // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка». – 2016. – Вип. 1(5). – С. 29–33 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.msu.edu.ua/visn/wp-content/uploads/2016/05/1-5-1-2016-4.pdf>.
14. Кравченко І.Ю. Міжнародні маркетингові дослідження в системі управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства (на прикладі металургійного комплексу України) : автореф. дис. ... к.е.н. / І.Ю. Кравченко.– Київ, 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.br.com.ua/referats/dysertacii_ ta_autoreferaty/64938-4.html.